

UZASADNIENIE

W pozwie z dnia 21 lipca 2017r. skierowanym przeciwko K. L., D. S., powódka wniosła o zasądzenie od pozwanych solidarnie kwoty 93.734,69zł tytułem zwrotu nienależnego świadczenia, wobec wyegzekwowania w postępowaniu egzekucyjnym prowadzony przez komornika sądowego działającego przy Sądzie Rejonowym dla Warszawy Pragi Południe w Warszawie w sprawie KM 751/11 wymienionej wyżej kwoty.

(pozew k.2-11)

W odpowiedzi na pozew pozwane wniosły o oddalenie powództwa, wskazując, iż egzekucja była prowadzona zgodnie z treścią tytułu wykonawczego, zaś wyegzekwowane kwoty nie były nienależnym świadczeniem. Reprezentujący w niniejszym postępowaniu pozwane pełnomocnik z urzędu wniósł o zasądzenie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej, oświadczając że nie zostały pokryte ani w całości ani w części.

(odpowiedź na pozew k.142)

Pismem złożonym w dniu 12 lutego 2018 roku powódka rozszerzyła powództwo do kwoty 103.634,94 złotych, wobec wyegzekwowania kolejnych należności w toku postępowania egzekucyjnego.

(pismo k.154-155)

Sąd Okręgowy ustalił co następuje:

Powódka jest córką zmarłego w dniu 26 stycznia 1996 roku A. S., który był dłużnikiem pozwanych. Przeciwko ojcu powódki w dniu 21 października 1994r. zapadł wyrok zaoczny, w którym zasądzono na rzecz pozwanych kwotę 19.677zł wraz z odsetkami i kosztami postępowania.

Przeciwko powódce została nadana klauzula wykonalności po przeprowadzeniu z udziałem kuratora ustanowionego dla niej jako nieobecnej uczestniczki, postępowania o stwierdzenie nabycia spadku. W dacie śmierci ojca powódka była pełnoletnia.

(wyrok k.28-31)

Po uzyskaniu klauzuli wykonalności, wierzycielki wszczęły przeciwko powódce egzekucję. O toczących się postępowaniach powódka dowiedziała się po rozpoczęciu czynności egzekucyjnych przez komornika w 2011r. W toku egzekucji wyegzekwowano od powódki na rzecz wierzycielek kwotę dochodzoną pozwem powiększoną o koszty egzekucji. W związku z powzięciem wiedzy o zadłużeniu ojca i zapadłych orzeczeniach, powódka wystąpiła z akcjami procesowymi, w wyniku których tytuł wykonawczy został pozbawiony wykonalności w części tj. w zakresie odsetek ustawowych. W postępowaniu o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności powódka podniosła wyłącznie zarzuty dotyczące przedawnienia roszczeń.

Na wniosek powódki toczyło się także postępowanie o zatwierdzenie uchylecia się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza.

Postanowieniem z dnia 6 czerwca 2014 roku, Sąd Rejonowy dla Warszawy-Pragi w Warszawie zatwierdził w/w oświadczenie. Następnie został sporządzony spis inwentarza z którego wynikało, że stan czynny spadku wynosi ozł.

(postanowienie k.26, spis inwentarza k.25, wyrok SA w Warszawie w sprawie sygn.aktIIC 143/12 akta załączone do sprawy niniejszej)

Powódka wezwała pozwane do zwrotu wyegzekwowanych kwot, złożenia wniosku o umorzenie egzekucji. Wezwanie to pozostało bez odpowiedzi, a egzekucja toczyła się do chwili wyegzekwowania kwot objętych tytułem wykonawczym.

(zaświadczenie k.17-18 i 156-159 wezwanie k.44-46, wniosek k.47-49)

Sąd zważył co następuje:

Powódka wywodzi roszczenie opisane w pozwie na podstawie art. 410 k.c. w związku z art. 405k.c.

W myśl art. 410 § 2 k.c. świadczenie jest nienależne, jeżeli ten, kto je spełnił, nie był w ogóle zobowiązany lub nie był zobowiązany względem osoby, której świadczył, albo jeżeli podstawa świadczenia odpadła lub zamierzony cel świadczenia nie został osiągnięty, albo jeżeli czynność prawna zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po spełnieniu świadczenia. Każda z podstaw wymienionych w art. 410 § 2 k.c. jest niezależna od pozostałych. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2011 r., V CSK 483/10).

Choć powódka nie sprecyzowana na którą z podstaw powołuje się, to należy przyjąć, że żądanie pozwu zostało oparte na twierdzeniach, iż powódka nie była w ogóle zobowiązana lub też odpadła podstawa świadczenia, w wyniku stwierdzenia, że stan czynny spadku wynosił o złotych, a powódka nabyła spadek z dobrodziejstwem inwentarza.

Pierwsza ewentualność w oczywisty sposób nie mogła mieć zastosowania, wobec tego, że na skutek nadania klauzuli wykonalności powódka stała się dłużniczką pozwanych, zaś do chwili wyegzekwowania należności objętej tytułem wykonawczym nie zmienił się jego zakres, nie orzeczono o ograniczeniu odpowiedzialności powódki na skutek przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza.

Nie można także przyjąć, że zaszła przesłanka odpadnięcia podstawy świadczenia. Odpadnięcie podstawy prawnej świadczenia zachodzi w sytuacji, gdy w chwili świadczenia jego prawna podstawa istniała, natomiast już po spełnieniu odpadła. W sprawie niniejszej i taka ewentualność nie zaszła, ponieważ tytuł wykonawczy nigdy nie został wzruszony, zaś wyegzekwowanie kwoty objętej tytułem wykonawczym w braku ograniczenia co do tego tytułu odpowiedzialności dłużnika, mimo istnienia ograniczenia wynikającego z przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza nie mogło odnieść oczekiwanego przez powódkę skutku.

Kwestie związane z możliwością powołania się na ograniczenie odpowiedzialności za długi spadkowe zostały szeroko omówione w wyroku Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 29 kwietnia 2011 r. I CSK 439/10, publ. Legalis. Argumentację zawartą w niniejszym orzeczeniu, sąd w niniejszym składzie podziela.

Sąd Najwyższy wskazał, że zakres kognicji sądu w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku i treść postanowienia kończącego to postępowanie wyznacza brzmienie art. 670 i 677 k.p.c. Przepisy te stanowią, że sąd spadku musi wyjaśnić z urzędu, kto i z jakiego tytułu jest spadkobiercą, a w orzeczeniu wymienić, poza spadkodawcą, wszystkich spadkobierców oraz ich udziały. Dla sądu zmierzającego do wydania postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku kwestia, czy zostały złożone oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku ma znaczenie tylko o tyle, o ile warunkuje ustalenie, czy doszło do definitywnego nabycia spadku. Do czasu złożenia tych oświadczeń lub upływu terminu do ich złożenia, nabycie spadku - chociaż ex lege - nie jest ostateczne (art. 1026 k.c.). Z art. 1012 k.c. wynika, że spadkobierca może przyjąć spadek bez ograniczenia odpowiedzialności za długi (przyjęcie proste) lub przyjąć spadek z ograniczeniem tej odpowiedzialności (przyjęcie z dobrodziejstwem inwentarza), albo też spadek odrzucić. Złożenie

oświadczenia o przyjęciu spadku oraz treść tego oświadczenia, to zdarzenia istotne z punktu widzenia odpowiedzialności spadkobierców za długi spadkowe. Zagadnienie nabycia spadku z dobrodziejstwem inwentarza nie ma natomiast żadnego znaczenia dla samego stwierdzenia nabycia spadku i określenia zakresu dziedziczenia przez poszczególnych spadkobierców. Złożenie oświadczenia o przyjęciu spadku wprost lub z dobrodziejstwem inwentarza kształtuje sytuację materialnoprawną spadkobiercy i decyduje o zakresie jego odpowiedzialności za zobowiązania zaciągnięte przez spadkodawcę. Z przepisów art. 1012-1024 k.c. wynika, że ustawodawca uzależnił skuteczność złożonego oświadczenia woli o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza od jego złożenia w ustawowym terminie (art. 1015 k.c.) oraz we właściwej formie (art. 1018 k.c.).

Jeśli dłużnikowi zobowiązania, z uwagi na okoliczności faktyczne istniejące już w czasie prowadzenia sporu o to zobowiązanie (istnienie i wysokość) oraz zakres odpowiedzialności za nie, przysługiwała możliwość powoływania się na ograniczenie odpowiedzialności w stosunku do wierzyciela, to tego rodzaju uprawnienie musi być dla niego zastrzeżone już w samym tytule egzekucyjnym, zgodnie z art. 319 k.p.c.

Złożenie oświadczenia o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza przez spadkobierców dłużnika może mieć miejsce już po wydaniu orzeczenia przesądzającego kwestię odpowiedzialności dłużnika za konkretne zobowiązanie. W takim przypadku spadkobiercy dłużnika w postępowaniu klauzulowym, na podstawie art. 792 k.p.c., mogą uzyskać orzeczenie stwierdzające ograniczenie ich odpowiedzialności za zobowiązanie.

Oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza może być złożone przez spadkobierców dłużnika już po zakończeniu postępowania klauzulowego. W obowiązującym stanie prawnym nie ma jednak możliwości dokonania zmiany prawomocnego postanowienia w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności stosownie do art. 792 k.p.c., na wniosek spadkobierców dłużnika złożony po nadaniu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności przeciwko nim i zastrzeżenia im w klauzuli wykonalności możliwości powoływania się na ograniczoną odpowiedzialność za zobowiązania dłużnika. Nie ma również podstaw do przyznania spadkobiercom dłużnika uprawnienia do powoływania się w toku egzekucji na ograniczoną odpowiedzialność za zobowiązanie, o ile uprawnienie to nie zostanie dla nich zastrzeżone w samym tytule wykonawczym. Z tych przyczyn w uchwale z 03.09.1985 r., III CZP 49/85 (OSNCP 1986, nr 7-8, poz. 109), Sąd Najwyższy przyjął, że spadkobierca dłużnika, który - po nadaniu przeciwko niemu klauzuli wykonalności - złożył oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza, nie może skutecznie żądać ograniczenia klauzuli wykonalności do wartości stanu czynnego spadku (art. 1031 § 2 k.c.), bez względu na to, czy dokonano, czy też nie dokonano spisu inwentarza. Za utrwalony należy uznać pogląd, że ustalenie, czy istnieje spadek (majątek) pozwalający na zaspokojenie zobowiązania spadkodawcy-dłużnika ma miejsce w postępowaniu egzekucyjnym. Pod tym względem art. 319 k.p.c. nie modyfikuje reguł odpowiedzialności dłużnika w stosunku do tych, które mają zastosowanie do dłużnika odpowiadającego za zobowiązanie bez ograniczeń. Dla sądu procesowego na etapie rozpoznania sporu o istnienie konkretnego zobowiązania nie ma znaczenia okoliczność, jakim majątkiem dysponuje dłużnik, bo ustalenie tego następuje w postępowaniu egzekucyjnym. Podobnie rzecz się przedstawia, gdy dochodzi do zastosowania art. 319 k.p.c. Do kognicji sądu procesowego nie należy badanie, czy istnieje majątek (spadek) pozwalający na zaspokojenie przypadającej na rzecz wierzyciela należności. Z tych przyczyn w wyroku z 15.11.1996 r., II CKN 7/96, OSNC 1997, nr 4, poz. 39, Sąd Najwyższy stwierdził, że zastrzeżenie pozwanemu w wyroku prawa do powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności (art. 319 k.p.c.) nie może stanowić podstawy powództwa opozycyjnego z art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. Natomiast dłużnik może w toku postępowania egzekucyjnego powołać się na istniejące ograniczenia jego odpowiedzialności prowadzące do umorzenia postępowania (art. 837 i art. 825 pkt 3 in fine k.p.c.). Powoływanie się przez dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym na ograniczenie odpowiedzialności w warunkach określonych w art. 837 k.p.c. jest możliwe tylko wtedy, gdy w tytule wykonawczym zostało dla niego zastrzeżone stosowne uprawnienie. Jeśli w tytule wykonawczym dla dłużnika nie zastrzeżono takiego uprawnienia, to w toku postępowania egzekucyjnego dłużnik nie może - z powołaniem się na wyczerpanie granic jego odpowiedzialności za egzekwowane zobowiązanie - żądać umorzenia egzekucji na podstawie art. 825 pkt 3 in fine i art. 837 k.p.c. Może się zdarzyć, że kwestia wyczerpania się granic odpowiedzialności dłużnika za konkretne zobowiązanie do wysokości masy czynnej spadku w związku ze

sporządzeniem spisu inwentarza i powołaniem się przez wierzycieli na okoliczności, o jakich mowa art. 1031 § 2 zd. 2 k.c. i art. 1032 § 2 k.c. będzie wymagała rozstrzygnięcia w postępowaniu procesowym, nie zaś przez organ egzekucyjny. Powołanie się w takim postępowaniu przez dłużnika na to, że jego odpowiedzialność za zobowiązanie jest ograniczona jest jednak możliwe tylko wtedy, gdy uprawnienie takie zastrzeżone zostało na jego rzecz w tytule wykonawczym. Na drodze powództwa opozycyjnego nie można bowiem uzyskać zmiany brzmienia tytułu wykonawczego wydanego przeciwko dłużnikowi i to z powołaniem się na okoliczności, które powstały zanim jeszcze doszło do wydania tytułu wykonawczego. Sporządzeniu spisu inwentarza można by przypisać charakter zdarzeń, których wystąpienie po powstaniu tytułu wykonawczego sprawiło, że stwierdzone tytułem zobowiązanie nie może być egzekwowane tylko wówczas, gdyby brzmienie tytułu wykonawczego czyniło te zdarzenia doniosłymi dla biegu i granic egzekucji. Skoro w tytule wykonawczym nie zastrzeżono możliwości powoływania się na ograniczenie odpowiedzialności za stwierdzone tytułem zobowiązanie, to sporządzenie spisu inwentarza nie ma znaczenia dla egzekucji zobowiązania, które jest egzekwowane bez ograniczenia. Złożone przez powódkę oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza wywołało skutek prawny w postaci faktycznego ograniczenia jej odpowiedzialności za długi spadkowe ojca, ale w stosunku do tych wierzycieli, wobec których skutecznie procesowo powołała się na to ograniczenie na etapie postępowania rozpoznawczego lub klauzulowego (art. 319 k.p.c. i art. 792 k.p.c.).

Mając na uwadze powyższe rozważania, należało stwierdzić że powódka w stosunku do pozwanych nie miała uprawnienia do powołania się na ograniczenie odpowiedzialności za długi spadkowe, wynikającego z przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza, ponieważ powyższe ograniczenie nie zostało ujawnione w tytule egzekucyjnym ani klauzuli wykonalności.

Tym samym spełnione świadczenie nie było nienależnym, a powództwo podlegało oddaleniu z braku uzasadnionych podstaw.

Mając na uwadze sytuację osobistą powódki, fakt wyegzekwowania znacznych kwot stanowiących dług spadkowy, sąd nie obciążył jej na zasadzie art.102k.p.c. kosztami zastępstwa procesowego pozwanych.

O wynagrodzeniu należnym pełnomocnikowi pozwanych, sąd orzekł na podstawie §8pkt6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U. 2016 poz. 1714).